

Er å holde hodet kaldt det samme som å (be)holde kaldt blod?

Metaforiske uttrykk i norsk og polsk – forståelse og ekvivalens

Oliwia Szymańska og Anne Golden

MultiLing, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Artikkelen tar for seg forståelse og til dels bruk av metaforiske uttrykk og metaforisk bevissthet blant polske norskstudenter. Ved å rette fokuset mot ekvivalensbegrepet ønsker vi å få dypere innsikt i årsakene som gjør at enkelte L2-uttrykk er vanskelige å forstå eller produsere. Studien bygger på tre suksessive undersøkelser med noe ulikt fokus og metode: a) en flervalgstest der vi analyserer forståelsen av norske metaforiske uttrykk knyttet til fire begrepsmetaforer, b) en forklaringstest der vi undersøker hvorvidt de ekvivalente polske uttrykkene er kjent blant polske universitetsstudenter, og c) en gruppesamtale der studentene reflekterer over årsaken til uttrykkenes vanskelighetsgrad og beskriver hvilke strategier de selv bruker for å forstå, lære og bruke metaforiske uttrykk. Undersøkelsene bekrefter at uttrykkenes ekvivalens i polsk og norsk påvirker metaforforståelsen, men det er uklart hvor like uttrykkene må være. Her spiller konteksten en stor rolle. Dessuten må ikke tolkningsprosessen forstyrres av ukjente ord eller vekke ulike bilder.

Nøkkelord: *begrepsmetafor, metaforiske uttrykk, transfer, ekvivalens mellom språk, polske norskinnlærere*

Innledning

At figurativt språk preger menneskelig kommunikasjon i de aller fleste domener, er en påstand som er godt begrunnet (Lakoff & Johnson, 1980, 1999; Littlemore, 2001; Meir & Cohen, 2018; Kövecses, 2020; Nacey, 2020). Figurativt språk – særlig metaforer – brukes ikke bare som et stilistisk grep, for å forskjønne teksten, men også for å formidle tanker og vanskelige konsepter bedre (Lakoff & Johnson, 1980). Metaforer blir realisert gjennom metaforiske uttrykk, og disse finnes både i daglig kommunikasjon og i mer faglige sammenhenger, i både tale og skrift. Personer som benytter seg av figurativt språk, er vanligvis blitt regnet for å kommunisere bedre (Müller, 2008; Semino, 2008; Casarett, Pickard, Fishman, Alexander, Arnold, Pollak & Tulskey, 2010; Cameron, 2013; Landau, Arndt & Cameron, 2018; Semino, Demjén & Demmen, 2018; Spina, Arndt, Landau & Cameron, 2018). God kommunikasjon er spesielt viktig i spesialiserte kontekster preget av asymmetriske samtaler, som for eksempel lege-pasientsamtaler, der vanskelige termer, prosesser og prosedyrer kan forklares ved at legen tar i bruk enkle bilder pasienten kjenner til fra hverdagen (Casarett m.fl., 2010). På denne måten blir den medisinske verden mer menneskelig og enklere å begripe.

Det å bruke metaforer i hverdagsspråk er likevel sjelden et bevisst valg man gjør. Metaforiske uttrykk er så innbakt i språket at det er få som reflekterer over dem; dette gjelder særlig ved konvensjonelle uttrykk i førstespråket. Et eksempel på dette kan være ordet *avsløre*, som nesten alltid brukes metaforisk, og få personer ofrer ordets konkrete betydning en tanke. Selv om det å formidle konsepter med metaforer virker relativt uproblematisk i ens førstespråk (L1), viser imidlertid forskning at det å forstå og bruke billedlig språk på et annet språk kan innebære en del omstrukturering av tankebaner man er vant til fra sitt L1 (Jarvis & Pavlenko, 2008). Dette skyldes flere faktorer, hvorav ekvivalens mellom uttrykkene (*tverrspråklig ekvivalens*) og innlærerens metaspråklige bevissthet antakelig spiller en sentral rolle. I tillegg til dette kan *konseptuell transfer* (Jarvis, 2017) være en delvis forklaring på at mønstre som vises i metaforiske uttrykk i L2, er påvirket av mønstrene i L1.

I Golden og Szymańska (2022) undersøkte vi polske studenters forståelse av norske metaforiske uttrykk med den samme testen som i Golden (2005), det vil si med en flervalgstest der deltakerne skulle velge riktig forklaring av 50 metaforiske uttrykk og 31 konkrete som forekom

i de metaforiske uttrykkene.¹ Både de metaforiske uttrykkene og konkrete var satt inn i en kort kontekst. I den opprinnelige analysen (Golden, 2005) ble uttrykkene delt i to grupper, med og uten ekvivalens i deltakernes førstespråk. I Golden og Szymańska (2022) var målet å utforske betydningen av ekvivalens mellom uttrykk i L1 og L2 nærmere, og vi utvidet derfor kategoriseringen til tre kategorier: Uttrykk med fullstendig ekvivalens (F-uttrykk), med delvis ekvivalens (D-uttrykk) og uten ekvivalens (U-uttrykk). Hypotesen var at forståelsen av de metaforiske uttrykkene samvarierte med ekvivalensgraden, det vil si at studentene ville forstå flest F-uttrykk og færrest av U-uttrykkene. Overraskende nok var det D-uttrykkene som var de vanskeligste å forstå, dvs. de var også vanskeligere enn U-uttrykkene, men det må legges til at bare forskjellen mellom D- og F-uttrykkene var signifikant. Derfor har vi fulgt opp studien med en ny undersøkelse, en *flervalgstest*, og for å redusere variasjonen blant uttrykkene har vi nå begrenset oss til kun å bruke uttrykk fra fire av begrepsmetaforene (se under) som forekom i testen. For å finne ut hvorvidt uttrykk som har ekvivalenter i polsk, er enklere å forstå, måtte vi imidlertid vite hvor utbredt uttrykkene vi tester, er i polsk. Derfor utvidet vi med en *forklaringstest* for å se i hvilken grad de polske ekvivalentene faktisk forstås av testdeltakerne. Og for å undersøke studentenes strategier i møte med uttrykk på norsk har vi i tillegg inkludert en *gruppesamtale* med fem studenter. Disse studentene diskuterer betydningen av noen av uttrykkene og reflekterer over hva som kan lette eller hindre forståelsen av metaforiske uttrykk i andrespråket generelt, og hvilke strategier de selv bruker for å knekke betydningen av nye uttrykk på norsk, for så å lære dem og ta dem i bruk. Med utgangspunkt i disse tre undersøkelsene med noe ulik form og ulike deltakergrupper søker vi å få bedre innsikt i ekvivalensens betydning for forståelse og bruk av metaforiske uttrykk.

Artikkelen er strukturert slik: Først presenterer vi kort det teoretiske rammeverket vi bruker, som er den kognitive metaforteorien av Lakoff og Johnson (1980, 1999) og en teori om tverrspråklig innflytelse formulert av Jarvis og Pavlenko (2008) og videreutviklet av Jarvis (2010, 2017). Vi presenterer dernest metoden og deltakerne i undersøkelsene, og vi analyserer svarene ved å løfte ekvivalensgradens betydning og del-

¹ Disse uttrykkene var hentet fra lærebøker i samfunnsfag på ungdomsskolen, og leksemene de inneholdt, var relativt frekvente.

takernes kjennskap til polske ekvivalenter. Disse resultatene bringer vi så sammen og jevnfører med refleksjonene vi fikk fra de polske studentene, og våre tidligere studier. Vi avrunder med en anbefaling om å arbeide med metaforer i undervisningen for å øke den metaforiske bevisstheten og oppøve gode strategier i metafortolkningen.

Den kognitive metafor-teorien

Den kognitive metafor-teorien (CMT) er en helhetlig metafor-teori først formulert av Lakoff og Johnson i *Metaphors we live by*² fra 1980 og videreutviklet i blant annet Lakoff (1986) og i Lakoff og Johnson (1999). Mye av den moderne metafor-forskningen hviler på denne teorien, og den er ført videre i nye retninger, men også kritisert. Etter hvert er den blitt brukt i undervisningen (se Littlemore & Low, 2006; Littlemore, 2019), også i Skandinavia (Strzelecka & Vogel, 2012; Berthelin, 2022).

Forskning på metafor-forståelse og bruk finnes både i første- og andrespråkssammenheng. Teoriens sentrale påstand er at metaforer er en styrende kraft bak måten vi mennesker tenker på, hvordan vi oppfatter verden og hvilke forestillinger vi får gjennom ytringer og formuleringer vi møter. Disse forestillingene er enten basert på vår kunnskap om verden og de spesielle kjennetegnene vi alle erfarer (dag og natt, lys og mørke, kulde og varme, geografiske retninger etc.), fenomener vi blir kjent med (for eksempel hvordan kroppen ser ut og fungerer, at vannet koker når temperaturen blir høy nok, at det fordampes, at man blir brent når man rører ilden etc.) eller fenomener som er mer spesifikke for den kulturen hver og en vokser opp i (for eksempel bilkjøring, trafikkregler, ulike spill, handel etc.). Derfor er det både hensiktsmessig og lett å ty til slike velkjente konsepter i kommunikasjon om mer abstrakte og vanskeligere temaer som for eksempel tid, følelser, markeds mekanismer og lignende. Lakoff og Johnson formulerer det slik:

Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature. The concepts that govern our thought [...] also govern our everyday functioning, down to the most mundane details. Our concepts structure what we perceive, how we get around

² Boka ble oversatt til norsk i 2003 og fikk tittelen *Hverdagslivets metaforer*.

in the world, and how we relate to other people (Lakoff & Johnson, 1980, s. 3).

De områdene av vår viten og erfaring som vi utnytter i forestillingene våre, altså der vi henter ordforrådet, kaller Lakoff og Johnson for *kildedomener*. Områdene denne viten overføres til, altså det vi snakker om eller tenker på, kalles for *måldomener*. I uttrykkene *krigen har ringvirkninger for industrien* eller *fossil energi er et synkende skip* benytter vi oss av kunnskaper vi har om vann og hvordan det forholder seg i ulike situasjoner, det vil si det som skjer når en gjenstand kommer i kontakt med vannflaten, eller når et skip blir overbelastet eller lekket. Denne kunnskapen har vi ervervet oss gjennom personlig erfaring, eller lært på andre måter, slik som gjennom utdanning eller via media.

Å forstå og uttrykke et abstrakt konsept som tilhører et domene (måldomene), med mentale bilder fra et annet, konkret domene (kildedomene) er en prosess som kalles for *mapping* (eller projisering). I den kognitive metaforteorien formuleres denne prosessen gjennom en *begrepsmetafor*. Begrepsmetaforene realiseres gjennom konkrete språklige uttrykk, såkalte *metaforiske uttrykk*. Eller som Askeland og Agdestein (2019, s. 16) formulerer det: «[Begrepsmetaforen] er et tankekonsept som reflekteres i språket [gjennom metaforiske uttrykk]». Det kan være mange metaforiske uttrykk som er instansieringer av samme begrepsmetafor:

Begrepsmetafor: ENIGHET ER SAMLOKALISERING³

Metaforiske uttrykk som er instansieringer av metaforen:

å stå på samme side i en sak, å distansere seg fra noen, å ha felles plattform

Begrepsmetafor: UØNSKET SITUASJON ER SYKDOM

Metaforiske uttrykk som er instansieringer av metaforen:

syk økonomi, dødende ekteskap, usunne forhold, datavirus

Å beskrive et abstrakt fenomen, for eksempel pandemi, ved hjelp av bilder fra et kjent fenomen, for eksempel krig, slik som uttrykkene *kamp*

³ Denne begrepsmetaforen er brukt i testene.

mot covid-19, ulike våpen mot viruset,⁴ kan fungere på tvers av ulike språk, med mindre det finnes noen forhold som hindrer forståelsen (geografiske forhold, kulturelle forskjeller og lignende). Uttrykk med fiske som kildedomene er utbredt og forstått av samfunn der det er vanlig med fangst av fisk, for eksempel *få napp, fiske etter informasjon*, men fraværende i samfunn lokalisert i tørre landskap, for eksempel i jordansk arabisk (Zibin, 2016). At en begrepsmetafor er forstått på tvers av språk, betyr imidlertid ikke at også metaforiske uttrykk som tilhører metaforen, nødvendigvis er identiske. Mappingen mellom de samme domenene kan realiseres med ulike uttrykk selv om betydningen er den samme, noe som tar oss videre til ekvivalensbegrepet.

Ekvivalens mellom språk

Flere metaforiske uttrykk har sine *ekvivalenter* på andre språk. I våre studier defineres ekvivalens som en korrespondanse mellom uttrykk på de ulike språkene som skaper det samme bildet, for eksempel det norske uttrykket *å spare tid*, som er en realisering av begrepsmetaforen TID ER PENGER. Dette uttrykket har ekvivalente uttrykk både på polsk (*oszczędzać czas* /spare tid/) og på engelsk (*save time*). Tverrspråklig ekvivalens er imidlertid et komplekst konsept, og det finnes ulike grader av ekvivalens som uttrykk kan sorteres etter. I enkelte studier skilles det mellom opp til seks ekvivalensgrader, der man inkluderer både språklige aspekt som leksemer og strukturer, og i tillegg tar med forskyvninger og overlappinger mellom kildedomene eller endring av disse (Charteris-Black, 2002; Zimmermann, 2006). Man kan for eksempel diskutere om *å bite i det sure eplet* og polsk *wypić czarę goryczy* /drikke skål bitterhet/ fortsatt er ekvivalenter, selv om de utvilsomt tilhører den samme begrepsmetaforen OPPFØRSEL I UBEHAGELIGE SITUASJONER ER INNTAK AV SUBSTANSER MED UBEHAGELIG SMAK. I våre studier har vi valgt å anvende bare tre ekvivalensgrader, nemlig *fullstendig ekvivalens* (F-uttrykk), *delvis ekvivalens* (D-uttrykk) og *uten ekvivalens* (U-uttrykk).

⁴ På <https://sites.google.com/view/reframecovid/initiative> finner man en oversikt over heldige og uheldige metaforer og metaforiske uttrykk brukt i forbindelse med covid-19.

Fullstendig ekvivalens er forbeholdt uttrykk med leksemer som oppfattes som ekvivalente av erfarne språkbrukere, det vil si at leksemene viser til noenlunde samme meningsinnhold⁵ og følger den samme strukturen (rekkefølgen), for eksempel å *drukne sorger i alkohol* og *topić smutki w alkoholu* /drukne sorger i alkohol/, å *sitte som støpt* og *leżeć jak ulał* /ligge som støpt/ eller å *holde pusten* og *wstrzymać oddech* /holde pust/.

Delvis ekvivalens betyr at det finnes en mindre forskjell mellom uttrykkene. Dette kan skyldes ulike leksemer i uttrykket – som i å *holde hodet kaldt* og *zachować zimną krew* /å (be)holde kaldt blod/, som vi har brukt som tittel på denne artikkelen der altså ett av de sentrale elementene (henholdsvis substantivene *hode* og *blod*) er viktige bestanddeler av kroppen, og verbene *beholde* og *holde* er like nok. Uttrykket *drepe med kaldt blod* er imidlertid fullstendig ekvivalent med det polske uttrykket *zabić z zimną krwią* /drepe med kaldt blod/ dvs. drepe uten å vise følelser. Alle uttrykkene likner hverandre; de viser til kulde – eller i hvert fall til mangel på opphetning eller varme – som noe som hindrer en i å la seg påvirke av følelser. Et annet eksempel er å *ikke løfte en finger* og *nie kwinąć palcem* /ikke vinke finger/, der ett av de sentrale elementene (verbene) på begge språkene uttrykker handlinger en kan utføre med det andre sentrale elementet (substantivet *finger*, som er det samme). Det vil si at disse leksemene skaper (mer eller mindre) det samme bildet. Vi forutsetter at kun ett av leksemene er annerledes. En annen grunn til at uttrykk blir klassifisert som delvis ekvivalente, er uttrykkenes struktur, det vil si forskjell i elementenes rekkefølge. Et eksempel på dette er å *se gjennom fingrene med noe* og *patrzyć na coś przez palce* /se på noe gjennom fingre/, hvor både preposisjonene og leddplasseringen i de to språkene er forskjellige. Siden norsk og polsk er strukturelt ulike, både med hensyn til morfologi og syntaks, er det flere uttrykk som havner i denne kategorien nettopp på grunn av bøyningen eller elementenes rekkefølge. Vi ser imidlertid bort fra bestemthet, som ikke er grammatisk markert i polsk (og mindre salient enn elementenes rekkefølge, som påvirker hvilke leksemer en møter først). Derfor regnes å *holde pusten* og *wstrzymać oddech* /holde pust/ som fullstendige ekvivalenter.

⁵ Dette svarer til det Ringbom og Jarvis (2009) kaller *subjektive likheter*.

Den siste kategorien, det vil si uttrykk uten ekvivalens, inkluderer uttrykk som mangler motstykke i det andre språket, som f.eks. *å vite hvor skoene trykker, å skrive noe bak øret, å være hår i suppa* og mange flere.

Ekvivalensspørsmålet er spesielt viktig for å undersøke om førstespråksviten har noe å si for hvordan metaforiske uttrykk forstås eller brukes på tvers av språk.

Tverrspråklig innflytelse

Tverrspråklig innflytelse (transfer) er et komplekst kognitivt fenomen definert som en påvirkning av språk som allerede er helt eller delvis etablerte hos personer, på språk man lærer seinere (Jarvis, 2017). Det vil si at det man har erfart og lært, blir en del av den implisitte ressursen man benytter seg av i møte med et nytt språk. Det som regnes for drivkraften bak transfer, er innlærernes egen sammenligning mellom språkene, en sammenligning som kan være både bevisst og ubevisst. Den oppstår vanligvis med utgangspunkt i såkalte *subjektive likheter*, det vil si likheter som innlæreren selv oppfatter mellom språkene. Dette betyr at transfer også kan inntreffe på områder der de respektive språkene er objektivt ulike. Påvirkningen fra andre språk kan identifiseres i alle faser av læringsprosessen, både hos nybegynnere og viderekomne språkbrukere, men den manifesterer seg vanligvis på noe ulike nivåer (for eksempel fonetisk, morfologisk og leksikalsk), avhengig av hvor langt en har kommet i språkinnlæringen (Jarvis & Pavlenko, 2008). Overføringen kan være vellykket, eller den kan føre til avvikende L2-produksjon, og det skilles derfor mellom *positiv* og *negativ transfer* (Jarvis & Pavlenko, 2008).

Transfereffektene kan analyseres fra to perspektiver, betinget av hva som er kilden i språket som utløser transfer (Jarvis & Pavlenko, 2008). Det ene er å se på formmessige og strukturelle trekk ved L1 og L2 (*lingvistisk transfer*), det andre er å analysere og forklare effektene i de konseptualiseringene som ligger under leksikalske og grammatiske kategorier i L1 og L2 (*konseptuell transfer*) (Gujord & Ragnhildstveit, 2018). Et eksempel på hvordan lingvistisk transfer kan manifestere seg, er når en innlærer med tyskkunnskaper bruker *en*-endelse for å markere flertall eller skriver substantiver med stor bokstav i norsk, slik det gjøres i tysk.

Et annet eksempel er når en polsk innlærer utelater subjekt i en setning, slik en kan gjøre i polsk siden det er et prodropspråk. Konsekvenser av lingvistisk transfer i produksjonen av metaforiske uttrykk på L2 er følgelig at de metaforiske uttrykkene blir oversatt mer eller mindre ord for ord fra innlærerens L1. På norsk kan for eksempel det polske uttrykket *zrobić coś na kolanie* /gjøre noe på kne/ som betyr å gjøre noe raskt, ofte slurvete nettopp bli uttrykt som 'gjøre noe på kne' og det engelske *take place* kan bli til 'ta plass'. Konseptuell transfer vil si å overføre elementer med utgangspunkt i tankemønstre man har etablert i L1 og andre språk man kan. Underbruk av presens perfektum i norsk hos polske innlærere kan derfor forklares med ulik konseptualisering av tid i polsk, heller enn å si at innlæreren ikke kan bøye verbet (Szymańska & Janik, 2022).

Når det gjelder metaforiske uttrykk, kan konseptuell transfer henge sammen med forestillinger vi har, og assosiasjoner et bestemt bilde gir. Et eksempel er det engelske uttrykket *to get cold feet* (bli redd) og det arabiske *å sette føttene i kaldt vann* (slappe av) (Zibin, 2016), der assosiasjonene en har til *foot* og *kulde/kaldt vann* sannsynligvis er temmelig forskjellig avhengig av erfaring. Assosiasjonene kan da vises gjennom bruk av bestemte leksemer i L2, det vil si i tråd med bildene de skaper i L1, og særlig hvordan de metaforiske uttrykk som inneholder de samme leksemene i L2, forstås.

Metode og deltakere

Denne artikkelen viser til tre separate undersøkelser med ulike studentgrupper hvor hensikten er å utdype betydningen av ekvivalens mellom metaforiske uttrykk i L1 og L2. Undersøkelsene omfatter en flervalgstest med norske uttrykk, en forklaringstest med polske uttrykk og en gruppesamtale på polsk om norske og polske uttrykk. Selv om det er klare ulemper ved å bruke ulike grupper, unngikk vi dermed effekten av tidligere eksponering, som ellers ville være påtakelig hvis vi hadde brukt samme gruppe. Totalt deltok 40 bachelorstudenter i alderen 20–22, de hadde polsk som førstespråk og fulgte bachelorprogram i norsk språk og litteratur ved tre universiteter i Polen. De lærte følgelig norsk i en fremmedspråkskontekst. Vi sørget for at gruppene var mest mulig homogene, og valgte studenter som hadde hatt tilnærmet lik eksponering

for målspråket og mestret det på omtrent samme nivå, det vil si B1-B2 i henhold til CEFR. Dessuten hadde alle gode engelskkunnskaper (minst B1), og ingen hadde hatt lengre opphold i Norge. Svarene i hver undersøkelse ble analysert før vi satte i gang med den neste. Nederst i tabell 1 presenterer vi detaljer ved de tre undersøkelsene, mens listen over uttrykk og eksempler på flervalgsoppgaven følger som vedlegg.

Tabell 1: Detaljer ved de tre undersøkelsene

Undersøkelse og metode	Antall studenter	Uttrykk	Hensikt
Flervalgstest på norsk	25	28 metaforiske uttrykk fra 4 begrepsmetaforer: <ul style="list-style-type: none"> • FORSTÅ ER Å SE • ENIGHET ER SAMLOKALISERING • FØLELSER ER TEMPERATUR • POSITIV RELASJON ER HELT OBJEKT Uttrykk både med full, delvis og ingen ekvivalens mellom polsk og norsk	Finne ut: <ul style="list-style-type: none"> • hvilke uttrykk var forstått • om det fantes korrelasjon mellom forståelse og kjennskap til konkrete ord • om ekvivalensgraden hadde noe å si
Forklaringstest på polsk	10	20 metaforiske uttrykk fra samme begrepsmetaforer som fra flervalgsoppgaven Uttrykk med full og delvis ekvivalens mellom polsk og norsk	Finne ut: <ul style="list-style-type: none"> • om studentene kjente de polske uttrykkene
Gruppesamtale	5	6 metaforiske uttrykk fra 2 begrepsmetaforer fra forklaringsoppgaven <ul style="list-style-type: none"> • FORSTÅ ER Å SE • ENIGHET ER SAMLOKALISERING To sett uttrykk (norsk og polsk) Uttrykk med full og delvis ekvivalens mellom polsk og norsk	<ul style="list-style-type: none"> • Kartlegge faktorer som gjorde uttrykket lett/vanskelig å forstå • Høre om studentene forsøkte å finne L1-L2-koblinger • Finne ut hvilke læringsstrategier studentene brukte

De tre undersøkelsene

Flervalgstest⁶

I den første undersøkelsen skulle en gruppe studenter fylle ut en flervalgstest med norske metaforiske uttrykk. Testen bestod av 28 av de 50 metaforiske uttrykkene brukt i Golden's studie fra 2005. Testuttrykkene ble introdusert med en enkel kontekst, og studentene måtte velge mellom fire *svaralternativer* listet opp i tilfeldig rekkefølge. Svaralternativene forklarte hva de ulike metaforiske uttrykkene i de enkelte oppgavene betydde (se Golden (2005) for en nærmere beskrivelse av utvalget av oppgaver og Golden, Jensen & Szymańska (2021) for en diskusjon av bruk av flervalgstester). De 28 uttrykkene som ble valgt ut, hørte til fire begrepsmetaforer: Å FORSTÅ ER Å SE, ENIGHET ER SAMLOKALISERING, FØLELSER ER TEMPERATUR og POSITIV RELASJON ER HELT OBJEKT. For hver oppgave ble studentene bedt om å krysse av dersom de hadde gjettest svaret. Vi undersøkte også om studentene kjente til den konkrete betydningen av ordene som de metaforiske uttrykkene bestod av. Totalt ble det testet 25 leksikalske enheter: 9 substantiv, 13 verb og 3 adjektiv/adverb. Disse ble testet gjennom selvrapporing ved at studentene krysset av for ett av svaralternativene *jeg forstår / jeg tror jeg forstår / jeg forstår ikke*.

Tabell 2: Oversikt over leksikalske enheter brukt i testen av den konkrete betydningen

Substantiv	Verb	Adjektiv/adverb
syn, lys, sak, plattform, flamme, synspunkt, side, fyr, søle	avsløre, møte, sprekke, sveise, snu, brenne, vrake, ryke, gløde, føre, stole på, bryte ut, distansere seg	blind, nær, klar

Analysen er basert på besvarelsene til 25 studenter (13 andreårsstudenter og 12 tredjeårsstudenter). I analysen ble uttrykkene først sortert etter *ekvivalensgrad* med studentenes L1, slik den ble utført i Golden & Szymańska (2022). Med utgangspunkt i kravene beskrevet tidligere, ble uttrykkene inndelt i tre kategorier: a) uttrykk med *fullstendig ekvivalens* i

⁶ Takk til Bård Uri Jensen for uvurderlig statistikkhjelp.

polsk, b) uttrykk med *delvis ekvivalens* i polsk og c) uttrykk *uten ekvivalens* i polsk.

I gjennomsnitt forstod de 25 studentene 23,1 av 28 uttrykk (82,5 %), men spredningen var stor: én student hadde bare forstått halvparten (14 uttrykk rett) og én hadde kun ett uttrykk som ikke var forstått (27 uttrykk rett). Andel uttrykk som var forstått innenfor den samme begrepsmetaforen, varierte også mellom studentene, altså som i Golden (2005). Vår tolkning av dette resultatet er at det å forstå ett uttrykk ikke uten videre fører til at man forstår andre uttrykk som tilhører samme begrepsmetafor; det er andre egenskaper ved uttrykket som også teller. Når det gjaldt forståelsen av de konkrete ordene som var brukt i de metaforiske uttrykkene, oppgav studentene i gjennomsnitt å ha forstått 16,7 av 25 (67%), men det var en viss variasjon mellom studentene. Tre studenter oppgav at de forsto eller trodde de forsto alle ordene, mens det var to studenter som oppgav at det var åtte konkrete de ikke forsto. Av konkrete var det fire der samtlige studenter svarte at de var forstått. I tillegg var det åtte som alle forsto eller trodde de forsto, altså tilsammen 12 konkrete som kan regnes som lette, siden det ikke var noen som merket dem med 'ikke forstått'.⁷ Fire konkrete ble merket 'ikke forstått' av minst halvparten av studentene, altså kan de regnes som vanskelige.⁸ Studentenes forståelse av metaforiske uttrykk og oppgitt forståelse av konkrete viste seg å korrelere; studentene som oppgav å ha forstått flest konkrete, er også de som forstod flest metaforer.⁹

Gjennomsnittet av andel riktige svar for hver metafor gitt av de 25 studentene varierte med hvorvidt det eksisterer ekvivalente metaforiske uttrykk på polsk, slik vi forventet. Men det overraskende er at det *ikke* var særlig forskjell i rettsvarsandel mellom graden av ekvivalens mellom de to språkene, ja, faktisk hadde D-uttrykkene en noe høyere rettsvars-

⁷ Dette var *syn, stole på, lys, sak, nær, møte, sprekke, plattform, synspunkt, distanse, side, føre*.

⁸ Dette var *gløde, ryke, sveise, søle*.

⁹ Utregningen er gjort ved å dividere antall konkrete som er oppgitt 'forstått' med antall konkrete for hver person og antall korrekt løste metaforiske uttrykk med antall metaforiske uttrykk for hver person. Sammenhengen er ganske sterk, $r \approx 0.70$, 95% CI $\approx [0.42, 0.86]$. Vi har ikke tatt hensyn til om de har oppgitt å ha gjettet.

andel enn F-uttrykkene.¹⁰ Bare forskjellen mellom D-uttrykkene og U-uttrykkene var signifikant.¹¹

Studentene ble i utgangspunktet bedt om å oppgi hvorvidt de hadde gjettet eller ikke. Resultatene viste imidlertid at flere studenter oppga at de hadde gjettet på nærmest halvparten av oppgavene, men likevel oppnådd høy skåre, andre hadde ikke gjettet i det hele tatt. Også flere av dem som ikke oppgav å ha gjettet, hadde mange riktige svar, men noen hadde en relativt lav skåre. For eksempel hadde én informant bare 14 riktige svar uten å ha markert gjetting en eneste gang. Det er mulig at de informantene som både hadde lav skåre og lot være å skrive at de hadde gjettet, ikke hadde forstått (eller lest) instruksen. Det høye antall gjetninger hos enkelte informanter, kombinert med den høye andelen av korrekte gjetninger, gjør at vi heller tolker dette som at enkelte studenter har lavere terskler for å markere usikkerhet enn andre.

Uttrykkene som hørte til de to begrepsmetaforene FORSTÅ ER Å SE (ni uttrykk) og ENIGHET ER SAMLOKALISERING (åtte uttrykk), ble skilt ut og analysert grundigere. Begge disse begrepsmetaforene kan antas å være nærmest universelle siden de er nært knyttet til erfaringer, spesielt kroppslige, og at de derfor spiller en sentral rolle i barns konseptuelle utvikling (Grady, 1997; Johnson, 1999; Lakoff & Johnson, 1999). Dette innebærer at det finnes språklige realiseringer av disse begrepsmetaforene i de fleste språk, også i polsk, selv om mange av de metaforiske *uttrykkene* ikke er ekvivalente. De samme uttrykkene ble også analysert spesielt hos elevene med urdu/punjabi som førstespråk i Golden (2005), der hennes hypotese var at uttrykkene som involverte færre inferenser, det vil si hadde kortere avstand til begrepsmetaforene, var lettere enn dem som krevde flere. Denne hypotesen ble ikke bekreftet verken i Golden (2005) eller i denne studien.

¹⁰ U-uttrykk har lavest andel rette svar ($m \approx 0.74$, $sd \approx 0.17$, $n=8$), D-uttrykk har flest ($m \approx 0.89$, $sd \approx 0.09$, $n=9$). F-uttrykk har litt mindre enn D-uttrykk ($m \approx 0.83$, $sd \approx 0.15$, $n=11$).

¹¹ I utregningen er det benyttet parvise parede t-tester med Bonferroni-korrigerings. For forskjellen mellom D-uttrykkene og U-uttrykkene har vi $t \approx 4.46$, korrigeret $p \approx 0.0005$, Cohens $d \approx 1.06$, 95% CI $\approx [0.345, 1.67]$. Sammenligning mellom F-uttrykk og D-uttrykk gav $t \approx 2.08$, korrigeret $p \approx 0.14$, og mellom F-uttrykk og U-uttrykk $t \approx 2.41$, korrigeret $p \approx 0.072$.

Forklaringstest

For å finne ut om de polske versjonene av uttrykkene med full eller delvis ekvivalens var kjent blant polske studenter i alderen 20-22 år, laget vi en ny undersøkelse.¹² Vi valgte ut 20 metaforiske uttrykk fra den første undersøkelsen som alle hadde fullstendig eller delvis ekvivalens med uttrykk i polsk. Disse polske uttrykkene presenterte vi i korte setninger ekstrahert fra autentiske avistekster på polsk¹³ og bad studenter enten forklare uttrykkene eller skrive et annet uttrykk som de mente betydde noenlunde det samme. Hele oppgavesettet ble distribuert som nettskjema og skulle løses selvstendig uten hjelpemidler. Det var imidlertid umulig å kontrollere om studentene hadde fulgt instruksene. Av 30 tester distribuert online fikk vi kun ti besvarelser tilbake. Mens enkelte studenter forsøkte å forklare hele setningen som uttrykkene var presentert i, konsentrerte andre seg kun om å forklare uttrykkene. Analysen av svarene viste at selv om de fleste uttrykkene ble forklart omtrent riktig – hvilket vitnet om at studentene både kjente til uttrykket og betydningen (eventuelt hadde funnet ut hva det betydde) – fant vi at studentene hadde vanskeligheter med å forklare fire av uttrykkene. Dette gjaldt følgende uttrykk: *deptać po sobie* (/tråkke på hverandre/), *ślepo komuś ufać* (/blindt noen stole/), *wyjść komuś naprzeciw* (/komme noen i mot/), og *zmieszać kogoś z błotem* (/blande noen med søle/). I flervalgstesten fikk de norske ekvivalentene til disse fire uttrykkene temmelig høy skåre, mens tallene for forståelse av de polske uttrykkene var en god del lavere, se tabell 2.

Hvis vi antar at gruppen med studenter som gjennomførte forklaringstesten, er relativt lik gruppen med studenter som tok flervalgstesten, kan vi tolke dette slik at det *ikke* var *forståelsen* av uttrykkene som var problemet. Studentene hadde heller problemer med *forklaringen* av uttrykkene, eller de hadde misforstått et annet metaforisk uttrykk de brukte som forklaring. Siden uttrykkene ble presentert i setninger hentet fra avistekster, er det også mulig at denne konteksten gjorde forklaringen vanskelig, mens konteksten i flervalgsoppgaven var tilstrebet enkel og gjorde uttrykkene lettere å forstå. En annen mulig forklaring kan være knyttet til frafallet, siden svarprosenten er så lav.

¹² Da den første studentgruppen ikke lenger var tilgjengelig, måtte vi rekruttere en annen kohort, men dermed unngikk vi problemet med at studentene hadde møtt de samme uttrykkene tidligere.

¹³ Vi googlet de polske uttrykkene og brukte kontekster som vi fant i polske avistekster.

Tabell 3. Metaforiske uttrykk med temmelig høy andel rette svar i flervalgstesten (norsk), men med en del lavere andel i forklaringstesten (polsk)

Uttrykk	Flervalgstesten (rett på norsk)	Forklaringer (rett på polsk)
<i>å trække på hverandre</i>	17/25 svarte riktig, 68%	3/10 svarte riktig, 30%
<i>å stole blindt på noen</i>	17/25 svarte riktig, 68%	5/10 svarte riktig, 50%
<i>å komme noen i møte</i> (i en diskusjon)	20/25 svarte riktig, 80%	5/10 svarte riktig, 50%
<i>å dra noen ned i søla</i>	22/25 svarte riktig, 88%	6/10 svarte riktig, 60%

Gruppesamtale

Videre ønsket vi å få innsyn i de polske studentenes refleksjoner over egen forståelse og bruk av metaforiske uttrykk på norsk og finne ut hvordan bearbeidelsen, organisering og aktiviseringen av nye uttrykk foregår. Sist, men ikke minst ville vi undersøke om studentene var opptatt av ekvivalensen mellom uttrykk, og – i så fall – hvor viktig de syntes denne korrespondansen var for læringsprosessen. Derfor plukket vi ut seks metaforiske uttrykk som tilhørte de to begrepsmetaforene Å FORSTÅ ER Å SE og ENIGHET ER SAMLOKALISERING som var brukt i de to første undersøkelser, der to av dem hadde fullstendige og fire hadde delvis ekvivalenter i de to språkene. Disse uttrykkene diskuterte den ene forfatteren med fem nye studenter. Uttrykkene var arrangert i to sett, på norsk og på polsk, og det norske settet ble presentert først, ett uttrykk av gangen, siden vi regnet med at de norske uttrykkene var vanskeligst. Studentene ble bedt om å forklare uttrykkene og gjøre rede for hva de mente gjorde uttrykket lett eller vanskelig å forstå. Den samme prosedyren ble fulgt med de polske uttrykkene, og uttrykkene ble presentert i samme rekkefølge. Deretter ble studentene spurt om de så en umiddelbar korrespondanse mellom noen av uttrykkene og hvis dette var tilfelle, om de eventuelt hadde benyttet seg av denne korrespondansen (altså L1-L2-ekvivalensen) da de lærte uttrykket. Studentene ble også spurt om de kunne spore et felles opphav til uttrykkene (samme begrepsmetafor), og i så fall om de kunne sortere uttrykkene under en bestemt metafor.

Det viste seg at studentene var ganske enige om hva som gjorde uttrykkene vanskelige, og dette var særlig uttrykkets lengde, kompleksitet, antall ukjente ord og konteksten uttrykket forekom i. Når det gjaldt lengde og kompleksitet, trakk de fram uttrykket *komme noen i møte*. Student S3 formulerte det slik¹⁴: «*i begynnelsen skjønte jeg det ikke i det hele tatt, for det var et langt uttrykk*». De mente også at vanskene oppsto fordi de ikke kjente til enkelte ord i uttrykkene, for eksempel *stole i stole blindt på noen* og *nær i komme nær hverandre*. Andre uttrykk som studentene løftet fram som vanskelige, var ‘hakkete’ uttrykk, det vil si uttrykk som bestod av flere elementer (*komme noen i møte* i en diskusjon). Dette gjorde at de fokuserte på feil streng (*komme noen i møte i en diskusjon*). Blant faktorer som alle studentene mente var støttende, var konteksten til uttrykket, slik som S1 sier: «*selv om jeg ikke forstod uttrykket stoler blindt, forstod jeg det da jeg leste setningen om alt de leser på Facebook*», S4: «*men det er nok flere som jeg faktisk tror du kan gjette deg fram til basert på konteksten*», S3: «*jeg har inntrykk av at det er enklere å gjette seg fram til betydningen når uttrykket står på norsk i en kontekst, enn når du bare har en polsk oversettelse*». De mente det også hjalp hvis de kunne tilsvarende uttrykk på polsk og fant koblingen med en gang (som i *å stole blindt på noen* eller *distansere seg*), og til syvende og sist at de kunne alle ordene i uttrykket. Noen ganger så de altså korrespondansen mellom uttrykkene på norsk og polsk og kunne bruke den, men det var ingen som direkte sporet opphavet til uttrykkene, altså kunne formulere noe i retning av en begrepsmetafor.

Når det gjelder studentenes strategier for å lære nye L2-uttrykk, nevnte de at de selv laget lister, men uten at uttrykkene ble gruppert tematisk. Studentene oversatte dem til polsk for å aktivere koblingen mellom språkene, de gjorde google-søk for å finne kontekster som uttrykkene ble brukt i, og de forsøkte å ta uttrykkene aktivt i bruk. Studentene hevdet at det å gi forklaringer på norsk eller polsk uten å vise til ekvivalenter og gi kontekst var til lite hjelp. (S4: «*Når jeg lærer slike uttrykk, må jeg se dem i en kontekst, for at det skal sitte bedre. Å pugge et uttrykk er en ting, men det er viktig å finne ut hvordan uttrykket brukes i en setning [...], så jeg prøver å finne dem på nettet, google.*»)

¹⁴ Kommentarene er oversatt fra polsk til norsk av den ene forfatteren.

Oppsummering

Vi har her gått gjennom tre suksessive undersøkelser som vi har utført med polske studenter som studerer norsk på universiteter i Polen. Hensikten var å utforske ekvivalensbegrepet nøyere, særlig å finne ut om ekvivalensgraden spiller en rolle for forståelsen. I Golden og Szymańska (2022), der vi brukte alle uttrykkene fra Golden (2005), antydet svarene at uttrykkene med delvis ekvivalens var de vanskeligste, selv om ikke alle forskjellene var signifikante. I undersøkelsen vi har presentert her, reduserte vi variasjonen i uttrykkene og brukte kun uttrykk fra fire begrepsmetaforer, det vil si at vi brukte 28 av de 50 uttrykkene vi hadde brukt i Golden og Szymańska (2022). Vi fant fortsatt forskjell i andel rette svar mellom uttrykk der det fantes ekvivalente uttrykk og der det ikke var noen i de to språkene. Derimot antydet svarene denne gangen at uttrykkene med delvis ekvivalens var de letteste, selv om ikke alle forskjellene var signifikante. De ekvivalente uttrykkene ble så gransket nærmere i to nye undersøkelser. Forklaringstesten skulle gi svar på hvorvidt de ekvivalente polske uttrykkene var kjent blant polske studenter. Til tross for lav svarandel og en viss usikkerhet om studentene hadde fulgt instruksen om ikke å bruke hjelpemidler, viste de svarene vi mottok, at de fleste uttrykkene var forstått av de ti studentene og forklart på en tilfredsstillende måte, med unntak av fire uttrykk der ett hadde fullstendig og tre hadde delvis ekvivalens i de to språkene. Disse uttrykkene var imidlertid ikke blant de vanskeligste å forstå på norsk i flervalgsoppgaven for den første gruppen.

For å få nærmere informasjon om hva studenter mente var vanskelig med tolkning av metaforiske uttrykk, særlig disse fire nevnte uttrykkene, gjennomførte vi til slutt en gruppesamtale med fem studenter. De fikk seks eksempler på metaforiske uttrykk der de fire uttrykkene som skilte seg ut i forklaringstesten, var inkludert. Studentene skulle forklare hva de mente var årsaken til at et uttrykk var lett eller vanskelig å forstå, og de nevnte uttrykkets lengde, kompleksitet, antall ukjente ord og kontekst. De nevnte også uttrykkets ekvivalens med polsk, men da forutsatt at de fant koblingen med en gang.

Avslutning

Våre undersøkelser viser at uttrykkenes ekvivalens i polsk og norsk har mye å si for metaforforståelsen hos de polske studentene, men betydningen av fullstendig og delvis ekvivalens er fortsatt uklar. For at L1-L2-koblingen skal kunne skapes hos innlærerne, er det viktig at tolkningsprosessen ikke forstyrres av ukjente ord. Uttrykkene må heller ikke vekke ulike bilder, noe som kan skje hvis en fokuserer på feil leksem i L2-uttrykket eller ikke er helt fortrolig med det fokuserte leksemet i L2. Kjennskap til liknende uttrykk er altså av stor betydning, men hvis ikke uttrykket er så godt kjent på innlærerens L1, kan koblingen være vanskelig å aktivere. Dette kan være fordi uttrykket ikke er så lett tilgjengelig, at det altså tar lengre tid å hente det fram fra leksikon. Strukturen på uttrykkene kan også føre til feil fokus og andre enheter kan bli koblet sammen, slik en student hevdet i gruppesamtalen. Selve L1-L2-koblingen kan imidlertid være utilstrekkelig *uten* at uttrykket blir misforstått, og her spiller konteksten en stor rolle slik flere av de intervjuete studentene framhever. Vi kan også legge til at valg av distraktorer spiller en rolle, noen er mer (u)sannsynlige forklaringer enn andre (se Golden et al., 2021). At D-uttrykkene plasserer seg ulikt i denne undersøkelsen sammenliknet med i Golden og Szymańska (2022), viser at det er mange faktorer som spiller inn i forståelsen, og at denne kategorien er mangfoldig siden den inneholder uttrykk med både leksikalske og strukturelle likheter og ulikheter. En nærmere undersøkelse viste at det heller ikke var noen særlig forskjell mellom forståelsen av konkretene som F-uttrykkene og D-uttrykkene besto av. Derimot korrelerte andel forståtte konkreter – som vi kan anta gir en indikasjon på studentenes ordforråd – med andel forståtte metaforiske uttrykk. Med andre ord, studentene som kan mange ord, forstår også flere metaforiske uttrykk.

Metodene som ble brukt, kan forbedres; særlig vil vi trekke fram samtalen med studentene, som burde gjøres rett etter utfyllingen av oppgavene, slik at de kunne forklare hva det var i uttrykkene, konteksten eller oppgaveutformingen generelt (for eksempel distraktorenes nærhet til hverandre), som de la vekt på. En annen mulighet er å la studentene diskutere med hverandre i par etter utfyllingene.

Det å forstå et L2-uttrykk er en innviklet prosess, og for at denne skal bli vellykket, mener vi at undervisning i den kognitive metafor-teorien kan føre til en bevisstgjøring av hva metaforiske uttrykk er, og hvordan

de kan kobles til begrepsmetaforer. Denne innsikten er ikke alltid til stede – heller ikke blant språkstuderende – det viste både resultatene i flervalgsoppgavene og diskusjonen med studentene. Studentene ser ikke uten videre sammenhengen mellom uttrykkene som hører til samme begrepsmetafor. En systematisk og bevisst undervisning i metaforiske uttrykk kan derfor bøte på dette ved å løfte fram både likheter og forskjeller mellom L1 og L2 og gjøre studentene oppmerksomme på bildene som skapes, og snakke om assosiasjoner. I våre undersøkelser så vi først og fremst på forståelse, og produksjon ble nevnt kun i forbindelse med kontekstens rolle. Dette stemmer med Berthelin (2022), som oppfordrer lærerne til å hente fram metaforiske uttrykk fra innlærernes L1 og gi dem en kontekst som forklarer betydningen. Denne framgangsmåten kan kanskje bidra til aktivering av både L1-bilder og uttrykk, stimulere til metaforisk bevissthet og muligens få innlærere til å oppdage forbindelsen mellom mentale bilder i de to (eller flere) språkene de kan. En oppfordring til innlærerne om å fokusere på metaforiske uttrykk i L2 og sammenligne dem med L1-ressurser er også en viktig del av metaforundervisning. På den måten blir innlærere mer bevisste på hva eventuelle (u)likheter mellom uttrykk i L1 og L2 går ut på (for eksempel leksemer, struktur eller bruksområde). Å bearbeide ny viten gjennom analyse og sammenligning vil ikke bare lette innlæringsprosessen (Cieślicka, 2015), men også bidra til gode rutiner i arbeidet med metaforiske uttrykk både i produksjon og forståelse.

Dette arbeidet er delvis finansiert av Norges forskningsråd (NFR) gjennom ordningen for Sentre for fremragende forskning, prosjektnummer 223265, og NFR-prosjektet NorPol, prosjektnummer 302219.

Abstract

This article deals with comprehension of metaphorical expressions and metaphorical awareness among Polish students of Norwegian. By focusing on the concept of equivalence, we seek to gain a deeper insight into the reasons for why partially equivalent expressions are particularly difficult to understand. The study is based on three successive trials with a slightly different focus and method: a) a multiple-choice test in which we analyze comprehension of Norwegian metaphorical expressions re-

presenting four conceptual metaphors, b) an explanatory task in which we examine whether the equivalent Polish expressions are known among Polish university students, and c) a group discussion where the students reflect on factors that contribute to expressions' difficulty, as well as describe the strategies they use to understand, learn and deploy metaphorical expressions. The trials confirm that the equivalence of the expressions in Polish and Norwegian does affect comprehension of the metaphorical expressions, provided the interpretation process is not disturbed by unfamiliar words and does not evoke different images. Also, the context plays a significant role.

Keywords: *conceptual metaphor, metaphorical expressions, transfer, equivalence between languages, Polish learners of Norwegian*

Litteratur

- Askeland, N. & Agdestein, M. (2019). *Metaforer hva, hvor og hvorfor?* Universitetsforlaget.
- Berthelin, S. R. (2022). Strategier for bruk av metaforer fra andre språk. *Nordand. Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 17(1), 33–47. <https://doi.org/10.18261/nordand.17.1.3>
- Cameron, L. (2013). *Metaphor and Reconciliation: The Discourse Dynamics of Empathy in Post-Conflict Conversations*. Routledge.
- Casarett, D., Pickard, A., Fishman, J. M., Alexander, S. C., Arnold, R. M., Pollak, K. I. & Tulskey, J. A. (2010). Can metaphors and analogies improve communication with seriously ill patients? *Journal of Palliative Medicine*, 13(3), 255–260.
- Charteris-Black, J. (2002). Second language figurative proficiency: A comparative study of Malay and English. *Applied Linguistics*, 23(1), 104–133. <https://doi.org/10.1093/applin/23.1.104>
- Cieślicka, A. B. (2015). Idiom acquisition and processing by second/foreign language learners. I R. R. Herdia & A. B. Cieślicka (Red.), *Bilingual Figurative Language Processing* (s. 208–244). Cambridge University Press.
- Golden, A. (2005). *Å gripe poenget: Forståelse av metaforiske uttrykk fra lærebøker i samfunnskunnskap hos minoritets elever i ungdoms-*

- skolen*. UniPub. https://www.hf.uio.no/multiling/personer/kjerne-gruppe/agolden/golden_hf_til_trykk.pdf
- Golden, A., Jensen, B. U. & Szymańska, O. (2021). Flervalgstester i studier av ordforråd. *NOA norsk som andrespråk*, 37(1–2), 107–132. <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/1992>
- Golden, A. & Szymańska, O. (2022). Griper polske studenter poenget på norsk? Forståelse av metaforiske uttrykk blant norskstuderende i Polen. *Nordand: Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 17(2), 65–79. <https://doi.org/10.18261/nordand.17.2.1>
- Grady, J. (1997). A typology of motivation for conceptual metaphor correlation vs. resemblance. I R. W. Gibbs & G. J. Steen (Red.), *Metaphor in Cognitive Linguistics* (s. 79–100). John Benjamins.
- Gujord, A.-K. H. & Ragnhildstveit, S. (2018). Tverrspråkleg påverknad – status og trendar i norsk andrespråksforskning. I A.-K. H. Gujord & G. T. Randen (Red.), *Norsk som andrespråk – perspektiver på læring og utvikling* (s. 133–161). Cappelen Damm.
- Jarvis, S. (2010). Comparison-based and detection-based approaches to transfer research. I L. Roberts, M. Howard, M. O. Laoire & D. Singleton (Red.), *EUROSLA Yearbook* (s. 169–192). John Benjamins.
- Jarvis, S. (2017). Transfer: An overview with an expanded scope. I A. Golden, S. Jarvis & K. Tenfjord (Red.), *Crosslinguistic Influence and Distinctive Patterns of Language Learning. Findings and Insights from a Learner Corpus* (s. 12–28). Multilingual Matters.
- Jarvis, S. & Pavlenko, A. (2008). *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. Routledge.
- Johnson, C. (1999). *Constructional Grounding: The Role of Interpretational Overlap in Lexical and Constructional Acquisition* [Doktorgradsavhandling]. Berkeley, University of California.
- Kövecses, Z. (2020). *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge University Press.
- Lakoff, G. (1986). A figure of thought. *Metaphorical Issues*, 1(3), 215–225.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh*. Basic Books.
- Landau, M., Arndt, J. & Cameron, L. D. (2018). Do metaphors in health messages work? Exploring emotional and cognitive factors. *Journal*

- of Experimental Social Psychology*, 74, 135–149. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1016/j.jesp.2017.09.006>
- Littlemore, J. (2019). *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching*. Palgrave Macmillan.
- Littlemore, J. (2001). Metaphoric competence: A language learning strength of students with a holistic cognitive style? *TESOL Quarterly*, 35, 459–49. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.2307/3588031>
- Littlemore, J. & Low, G. (2006). Metaphoric competence, second language learning, and communicative language ability. *Applied Linguistics*, 27(2), 268–294. <https://doi.org/10.1093/applin/aml004>
- Meir, I. & Cohen, A. (2018). Metaphor in sign languages. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01025>
- Müller, C. (2008). What gestures reveal about the nature of metaphor. I A. Cienki & C. Müller (Red.), *Metaphor and Gesture* (s. 219–245). John Benjamins.
- Nacey, S. (2020). Metaphors in high-stakes language exams. I G. B. Steien & L. A. Kulbrandstad (Red.), *Språkreiser – festskrift til Anne Golden på 70-årsdagen 14. juli 2020* (s. 287–308). Novus forlag.
- Ringbom, H. & Jarvis, S. (2009). The importance of cross-linguistic similarity in foreign language learning. I M. H. Long & C. J. Doughty (Red), *The Handbook of Language Teaching* (s. 106–118). Wiley-Blackwell.
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press.
- Semino, E., Demjén, Z. & Demmen, J. (2018). An integrated approach to metaphor and framing in cognition, discourse, and practice, with an application to metaphors for cancer. *Applied Linguistics*, 39(5), 625–645. <https://doi.org/10.1093/applin/amw028>
- Spina, M., Arndt, J., Landau, M. J. & Cameron, L. D. (2018). Enhancing health message framing with metaphor and cultural values: Impact in Latinas' cervical cancer screening. *Annals of Behavioral Medicine*, 52(2), 106–115.
- Strzelecka, E. & Vogel, A. (2012). Andraspråksundervisning i ett kognitivt lingvistisk perspektiv: En första kartläggning. *Nordand: Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 7(1), 85–105.
- Szymańska, O. & Janik, M. (2022). I en vev av tempus: Tempusbruk i norsk som andrespråk hos en voksen polsk innlærer. I S. Ragnhildstveit, A. Golden & A.-K. H. Gujord (Red), *Nye innsikter i norsk*

- som andrespråk – Inspirert av Kari Tenfjords forskning* (s. 87–108). Alvheim og Eide Akademisk forlag.
- Zibin, A. (2016). The comprehension of metaphorical expressions by Jordanian EFL learners. *SAGE Open*, 6(2). <https://doi.org/10.1177/2158244016643144>
- Zimmermann, R. (2006). Metaphorical transferability. I J. Arabski (Red.), *Crosslinguistic Influences in the Second Language Lexicon* (s. 193–209). Multilingual Matters.

Vedlegg 1

Uttrykkene brukt i testene. Uttrykkene i kursiv tilhører metaforene FORSTÅ ER Å SE og ENIGHET ER SAMLOKALISERING. Den polske oversettelsen av noen av uttrykkene, uten kontekst, ble presentert i forklaringstesten, men da med kontekst funnet i polske aviser.

- M32 *At noen forteller om sitt syn på krigen* /spojrzzenie na coś
- M33 *At noen avslører hvem som tagger på skoleveggen* /odkryć
- M34 *Å stole blindt på noen* /ślepo komuś ufać
- M36 *At noe kommer fram i lyset* /wyjść na jaw, ujrzeć światło dzienne
- M37 *Når to politikere sier at de vet hvor de har hverandre*
- M38 *At det er forskjellige måter å se en sak på* /widzieć coś w różny sposób
- M39 *At menneske har kommet nær et annet* /zbliżyć się do kogoś
- M40 *Noen kommer deg i møte i en diskusjon* /wyjść naprzeciw
- M41 *At et samboerforhold sprekker* /rozpaść się na kawałki
- M42 *Når noen har felles plattform* /mieć płaszczyznę (porozumienia)
- M43 *At ulykken sveiset folk sammen*
- M44 *Å bryte ut av ekteskapet*
- M45 *... dere skal se på rettighetene ungdom har* /przyjrzyć się
- M48 *Når noen snur i en sak*
- M49 *At elevene brenner for noe* /palić się do czegoś
- M50 *At to personer står langt fra hverandre* /być daleko od
- M51 *At Per er i flyr og flamme* /być zajarany
- M52 *Karl følte at folk ville ham ned i søla* /zmieszać kogoś z błotem
- M53 *At en lærer har en bestemt synspunkt* /określony punkt widzenia
- M54 *Å vrake kjæresten*

M55 *At folk trækker på hverandre* /deptać po sobie

M72 *Å ville distansere seg fra noen* /zdystansować się do kogoś

M74 *Hvis et samboerforhold ryker*

M75 *Å stille seg på noen side* /stawać po czyjejs stronie

M76 *Å være glødende interessert* /żywo zainteresowany

M77 *Hvis argumentene er klare* /klarowne argumenty

M79 *Å føre folk bak lyset*

M81 *Å stå sammen i en diskusjon*

Vedlegg 2

Eksempel på utforming av flervalgstesten:

32. At noen forteller om sitt *syn* på krigen, betyr at de forteller
- hva de så under krigen
 - hva de mener om krigen
 - hvordan de husker krigen
 - hva de har hørt om krigen
33. At noen *avslører* hvem som tagger på skoleveggen, vil si at de
- sier hvem som tagger
 - skjuler hvem som tagger
 - ikke bryr seg om at noen tagger
 - vasker vekk taggingen

Vedlegg 3

Utforming av forklaringstesten:

BADANIE ROZUMIENIA WYRAŻEŃ METAFORYCZNYCH

Zastąp zaznaczone wyrazy i wyrażenia innymi, tak by zdanie nadal miało identyczny sens lub napisz co znaczą wytłuszczone wyrazy i wyrażenia.

32. Wójt gminy Czarny Dunajec opowiedział o swoim spojrzeniu na rozwój sytuacji na Podhalu.
33. Starosta odkrył nieznane dotychczas fakty.

Vedlegg 4

Uttrykk brukt i gruppesamtalen:

Han kom meg ikke i møte i diskusjonen i går.

Da saken kom fram i lyset, var mange redde for å miste jobben.

De hadde kommet nær hverandre allerede før ulykken skjedde.

Han distanserte seg fra alle som ville bygge atomkraftverk).

Det er forskjellige måter å se en sak på.

Mange stoler blindt på alt de leser på FB

Liderzy poszczególnych partii patrzą na sprawę w różny sposób.

Lider opozycji zdystansował się do swojej wypowiedzi sprzed roku.

Marta ślepo wierzy w jego niewinność.

Widać gołym okiem, że niektórzy mocno się do siebie zbliżyli.

Sprawa wreszcie ujrzała światło dzienne.

Oni nigdy nie wychodzą nikomu naprzeciw.